

Hvorfor kan økonomer ikke forudsige fremtiden? Vi giver ikke underskud fra fødsel til grav – vi ved det simpelthen ikke

Af Jesper Bo Jensen, ph.d., fremtidsforsker

I de seneste dage er velfærdsdiskussionen i Danmark blevet drejet over mod nogle beregninger fra Dream-modellen. De viser, at hver dansker giver et underskud for samfundet på ca. 850.000 kr. gennem hele livet. Det er tal, der også tidligere har været fremme i forbindelse med velfærdskommissionens arbejde.

Det er yderst interessant for en fremtidsforsker, da netop bruger hele sit professionelle liv på at analysere fremtiden. Desværre gaber økonomerne over mere, end de kan klare. De prøver at forudsige det umulige – nemlig hvordan de børn, der fødes i fremtiden, vil leve deres liv.

Dream-modellen er en såkaldt dynamisk ligevægtsmodel, der forsøger at forudsige den fremtidige udvikling på baggrund af nutiden og fortiden. Det er prisværdig at forsøge, men det kræver andre metoder end dem, økonomerne bag modellen anvender. Hvad går galt?

Prognoser passer 6 til 9 måneder frem

Hvornår kommer væksten igen, hvor langt tid tager krisen og er vi på vej tilbage til de gode gamle dage før krisen? Det kan økonomer normalt svare på. Så længe det drejer sig om væksten på 6 til 9 måneders sigt. Faktisk er det ofte tilstrækkeligt at se på forbrugsforventningerne, industriens ordreindgang og udviklingen i byggebranchen for at finde et godt svar på de kommende 6-9 måneder.

Når økonomer forsøger at forudsige væksten på 1-2 års sigt, går det noget dårligere. Det mest almindelige er at tage fejl – og faktisk tage grundigt fejl. Det er dokumenteret af forskere fra Århus Universitet og bragt i blandt andet Jyllandsposten flere gange. Det er naturligt, at man tager fejl ved pludselige kriser som den, vi lige har haft. Her forudsagde mange (bl.a. IMF & OECD) en vækst i Danmark på 1,5 % i 2008. Den blev på minus 1,1%. Fejlen var større angående 2009, hvor mange forventede en vækst på 1 % og vi sluttede på minus 5,2 %. Men også i helt normale opgangstider tager prognoserne grundigt fejl.

Når de økonomiske prognoser ikke kan forudsige væksten på 2 års sigt, hvordan skulle de så kunne forudsige væksten og udviklingen i de offentlige udgifter på 30 eller 60 års sigt?

Dream modellen bygger på en anden type økonom-matematik end de normale prognoser. Desuden prøver modellen faktisk ikke at forudsige hele væksten og samfundets udvikling på 30 til 60 år, men blot en række væsentlige områder som størrelsen af befolkningen, antallet af fødsler, belastningen af den offentlige sektor

forudsat at vi bliver ved at have de samme goder som i dag og den samlede længde af uddannelser samt en række andre sociologiske forhold i befolkningen.

Huse nok til alle

Det er prøvet før. I de tre såkaldte Ølgaard rapporter om udviklingen på boligmarkedet, der blev udarbejdet under ledelse af prof. Anders Ølgaard fra 1988 til 1993 regnede man på befolkningsudviklingen på lang sigt. Man fandt ud af, at der ville ske en mætning af boligmarkedet i Danmark i begyndelse af dette årtusinde, og befolkningen ville falde til ca. 4,6 millioner mennesker over en lang årrække. Mætningen af boligmarkedet fandt aldrig sted og befolkningen begyndte frem for at falde at vokse kraftigere og det skete på grund af stigende fertilitet – danske kvinder valgte at få flere børn i 1990'erne end man havde fået 10 år før.

Problemet er, at vi ikke opfører os, som økonomerne antager. Hvis man skal beregne den fremtidige udvikling, kræver det, at man ved noget om vor fremtidige adfærd. Vi er nødt til at vide, hvor mange børn vi sætter i verden i 2020 og 2040.

Vi kan til nød finde ud af, hvor mange kvinder, der er i den fødedygtige alder i 2020 & 2040. Problemet er, hvornår man begynder at få børn samt hvor langt op i årene lægevidenskaben vil gøre det muligt at få børn. Men vi ved ikke, hvor mange børn, der bliver født. Det kræver kendskab til fremtidige kvinders inderste tanker og følelser (og naturligvis også til mændenes, men vi er lidt mindre afgørende netop i denne sammenhæng).

Det kendskab har økonomer ikke. Derfor forudsætter de som reglen, at kvinder vil opføre sig som før. Det ved vi, de ikke gør. Det er netop en af de store pointer indenfor fremtidsforskningen. Vi ved, at grundlæggende adfærd ændres, og vi kan beskrive disse ændringer sociologisk over en lang årrække. Det er derfor man ikke kan forudsige fremtiden ved blot at kende nutiden og fortiden. Så økonomerne er undskyldt så langt, at de ikke besidder viden om fremtiden.

Den gør vi andre måske heller ikke altid. Men vi ved i den mindste, hvad vi skal lede efter, og vi ved, hvad vi ikke ved. Vi viste også efter Ølgaard rapporterne, at unge mennesker var ved at ændre adfærd på boligområdet, hvilket betød behov for flere boliger og skabelsen af større familier med flere børn. Det kunne vi godt se i 1993.

Underskuddet 850.000 kr.

De søde babybillede med underskuddet, vi andre må bære, er et godt blikfang. Men det forfejler debatten. Det bygger på et øjebliksbillede strakt ud over 100 år. Hun antages af få de samme ydelser gennem hele livet som de forskellige aldersgrupper i Danmark modtager i dag. Lad os prøve det 100 år tilbage.

I 1911 fandtes der ingen velfærdsydelser. Der var fattighjælp og børneasylet, hvis mor var socialt meget hårdt ramt. I 1957 kommer den første generelle velfærdsydelse - folkepensionen. Da modtog kun den fjerdedel, der blev gamle, ydelsen. Resten døde inden 67 år. Senere er mange ydelser kommet til med en medfølgende stor regning.

Hvis vi for hundrede år siden havde regnet på holdbarheden af den daværende samfund, var vi endt med et regnestykke, hvor alle gav et fantastisk overskud.

Det eneste vi med sikkerhed ved om velfærdsydelse er, at de er gennemgribende forandrede om 100 år. Det er de også om 50 år og 30 år. At der gennem nogle år har været en tendens til at udstede garantier viser blot med al tydelighed, at systemet er under pres. Hvis vi ikke stod overfor forandringer, var der ingen grund til at give garantier. Når eksempelvis bankerne fik brug for en statsgaranti, var det fordi vi havde mistet tilliden til dem.

Hvis vi skulle have forudset befolkningsudvikling fra 1911 til i dag ville det kræve, at vi fik krisen i 1930'erne i kornet, da det gav en stærkt fald i fødselstallet, at vi fik 2. verdenskrigs mørkelægning præcist forudsagt med de kæmpestore fødselsårge under og efter krisen, at vi forudså p-pillen, der sænkede fødslerne med 15.000 børn pr. år på to år fra 1966, og vi forudsagde kvinderne indtog på arbejdsmarkedet i 1970'erne, der bragte fødselstallet helt ned på 50.000 børn i 1983. Det kan økonomer ikke, når de ikke kan forudsige næste års økonomiske vækst. Vi fremtidsforskere kan heller ikke – men vi prøver ikke. Vi ved vi ikke kan.

Hvorfor regneøvelsen?

Underskudsdebatten sætter en dagsorden. Der var meget lille lydhørhed for disse beregninger, da velfærdskommissionen havde foretaget dem. Statsminister Anders Fogh Rasmussen sendte kommissionens rapport ind i historiens glemsel efter cirka en times debat. Det kan man da kalde mangel på lydhørhed. Nu er der langt større debat. Vi er nemlig i krise og Danmarks økonomiske fremtid ser truende ud.

De 850.000 kroner skaber desværre en forkert dagsorden. Det kommer nemlig kun til at handle om offentlige besparelser eller stigende offentlige indtægter. Det kan blokere for en mere indsigtfuld debat om, hvad vi skal leve af i fremtiden. Hvis vi automatisk betragter hver dansker som en underskudsforretning, kommer vi også til at betragte enhver indvandrer som underskud, mens den virkelige udfordring i Danmark er at skabe en større arbejdsstyrke i forhold til dem, der skal forsørges. Det kan ske gemme flere børn og ved at tiltrække velkvalificeret arbejdskraft fra udlandet. Norge har forstået modellen. Det er i dag et land med en kraftigt voksende befolkning via indvandring. Svenskerne klarer det med høje fødselstal.

Fremtidsforskning

Vi kan arbejde med fremtiden ud fra andre metoder. For eksempel kan man anvende scenarier i stedet for at forsøge med den type forudsigelser, der i virkeligheden kun baserer sig på en avanceret forlængelse af fortiden ind i fremtiden. Scenarier åbner mulighedsrum og giver et langt rigere grundlag for de politiske beslutninger, der er nødvendige for at sikre en gunstig fremtid. I bedste fald er dream-modellen i stand til at levere det helt urealistiske scenarie at vi intet gør de kommende 20, 40 og 60 år. Det er ikke nok. Vi må forstå, at vi mennesker er den usikre faktor, der ikke kan sættes på formler.